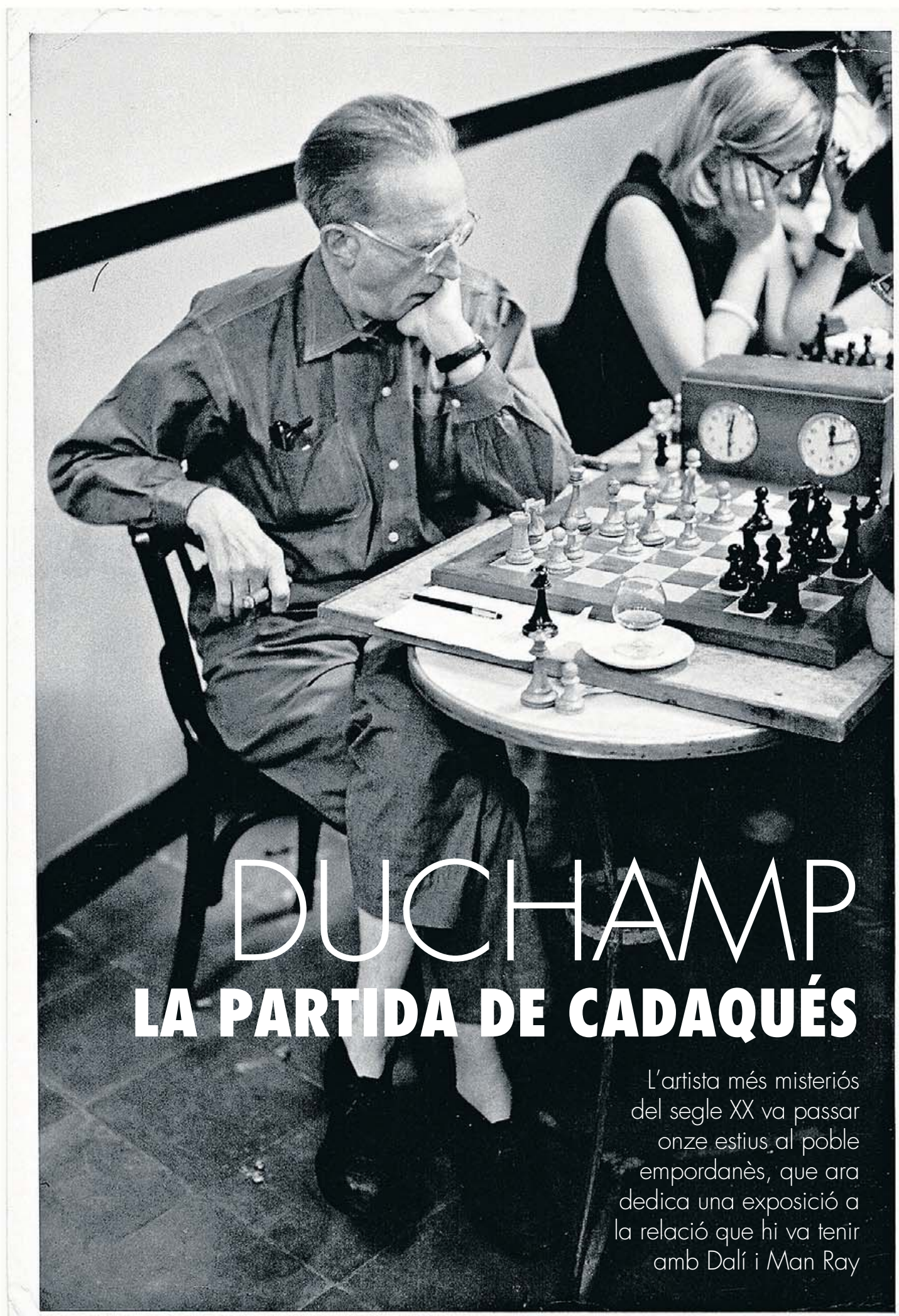

ara diumenge

DUCHAMP LA PARTIDA DE CADAQUÉS

L'artista més misteriós del segle XX va passar onze estius al poble empordanès, que ara dedica una exposició a la relació que hi va tenir amb Dalí i Man Ray

A LA CARTA

04 - 09 La generació als llimbs de Nagorno-Karabakh

Fa 28 anys que Nagorno-Karabakh, una petita república de majoria armènia situada entre l'Azerbaidjan i Armènia, va iniciar un procés d'independència, amb un primer episodi bèl·lic, que de moment no ha rebut el reconeixement internacional. Durant tot aquest temps, una nova generació de joves ha crescut i viscut en una mena d'impàs. Escoltem les seves veus i les seves esperances.

10- 13 Duchamp i els seus amics

Una exposició a Cadaqués mostra la relació artística i personal entre Marcel Duchamp, l'artista més influent del segle XX, Man Ray i Salvador Dalí tenint com a punt en comú la seva coincidència d'alguns estius al poble empordanès i el joc d'escacs com a metàfora de les seves afinitats.

Antic Arxiu Joan-Josep Tharrats

15 - 17 La realitat virtual es fa quotidiana

Fa uns anys entrar en una CAVE de realitat virtual era una experiència única que només es podia viure en molt pocs llocs del món. Avui, però, les fan servir els infermers per fer pràctiques. La realitat virtual s'ha estès a tot tipus d'àmbits.

18 - 19 Buscant la casa on va viure Buda

L'Índia i el Nepal mantenen des de fa molts anys una cursa per trobar el lloc on era el palau en el qual havia viscut de jove Siddharta Gautama, el Buda. Dos equips arqueològics asseguren que han trobat les restes en cada un dels països.

20 - 21 Quan Mallorca era Hollywood

Les farres d'Errol Flynn a Mallorca eren famoses pels excessos de beguda, sexe i xivarri que hi havia. L'actor de Hollywood hi va aterrar a mitjans dels anys cinquanta i darrere d'ell també hi van passar actrius com Ava Gardner i Grace Kelly.

Opinadors

03 Mònica Planas
Calcetes contra el patriarcat

17 Xavier Theros
Retratistes de pedrisos

22 Xavier Antich
Història d'una obsessió

23 Rafael Argullol
Lúdicament irreal, tràgicament efímer

Beyoncé

“El problema no és només de les dones i els homes negres, afecta qualsevol que se senti marginat, qualsevol que lluita per la seva llibertat i els drets humans”

A principis de mes, la cantant nord-americana, que aquest dimecres porta la seva gira ‘The Formation World Tour’ a l’Estadi Olímpic de Barcelona, va escriure una carta a la seva web en protesta contra la violència racial als Estats Units.

PROPOSTA

L'impressionista desconegut

Gustave Caillebotte (1848-1894) no surt destacat als llibres sobre l'impressionisme francès. Tanmateix, aquest burgès adinerat i amant per sobre de tot dels jardins i la navegació va ser un significatiu col·leccionista de quadres impressionistes i, pel que sembla, també un dels seus pintors. Ara el Museu Thyssen-Bornemisza de Madrid presenta una exposició amb 64 obres seves que permeten descobrir un artista interessant.

Museu Thyssen. Passeig del Prado, 8. Madrid. Fins al 30 d'octubre.

CALCETES CONTRA EL PATRIARCAT

Mònica Planas

Fa setmanes, una campanya publicitària d'una marca de calces va irrompre amb impacte al metro de Nova York. No era la primera vegada que ho feia i alguns passatgers havien dit amb menyspreu a les xarxes que tenien la sensació que hi havia anuncis sobre la regla per tot arreu. No era una campanya més intensiva que les altres, però el fet que l'anunci fes referència obertament a la menstruació sense eufemismes xocava i generava la percepció que aquells anuncis eren com una plaga. L'eslògan de Thinx que es llegia als rètols deia: "Calcetes per a dones amb la regla" o "Calcetes a prova de menstruació". Altres cartells explicaven la finalitat de les calces: "Aquestes calces absorbeixen el mateix que dos tampons en els dies més intensos de la menstruació. I no, no te les hauràs de canviar cada dos per tres, ni semblen compreses ni tens la sensació que t'estiguis assegut sobre la teva sang". El disseny de la campanya és net, bonic i utilitza dones atractives però reals. A les fotografies fins i tot s'hi poden apreciar (si t'hi fixes bé) estries o una mica de cel·lulitis, i les cuixes de les noies són de proporcions saludables. Fins i tot han fet servir un model transsexual: un noi que porta unes calcetes que semblen pantalons curts. A les fotos les noies no tenen actitud provocadora ni fan postures sexualitzades. Tampoc estan nues. Van amb calces però duen, per exemple, un jersei de mitja màniga i coll alt. A la web, els vídeos explicatius mostren una noia asseguda en una gran capsa blanca. Duu unes calces negres i està connectada a una bossa d'hospital com les de fer transfusions. El tub amb la sang falsejada (que és de

color vermell i amb una densitat semblant a la real) va directament a les calces. La noia toca l'ukelele, fa exercicis gimnàstics, llegeix, escriu a l'ordinador, canta, dorm... i la sang de la bossa es va buidant, però la gran capsa blanca segueix neta i impecable.

La marca ha fet vídeos documentals en què reivindica com n'és d'important per al futur de moltes dones als països subdesenvolupats trobar solucions econòmiques i eficaces per a elles. Els tabús culturals i la falta de recursos les estan apartant del sistema educatiu a partir del moment que tenen la regla.

Però la Metropolitan Transportation Authority va enviar a la marca un requeriment per modificar la publicitat. Consideraven que les models "ensenyaven massa pell" i que el missatge era molt explícit. Creien que podria posar en un compromís, per exemple, "la mare d'un nen de nou anys que demanés que volien dir aquells rètols". També trobaven inadequada la imatge d'una aranja pelada i oberta per la meitat per ser massa suggeridora en aquell context. Excuses. La publicitat ha creat la tirania dels eufemismes sobre el llenguatge relacionat amb les dones i la menstruació. La responsable de comunicació de Thinx va ironitzar sobre les evasives de l'autoritat del transport: "Que curiós. Els espanta mitja aranja pelada i oberta i, en canvi, no es van queixar amb els anuncis en què una noia s'aguantava dues enormes aranges gegants davant dels pits per anunciar un centre de cirurgia estètica". ●

•
La publicitat ha creat la tirania dels eufemismes sobre la menstruació
•

NAGORNO-KARABAKH

UNA GENERACIÓ

ALS LLIMBS

A Nagorno-Karabakh durant els últims 28 anys tota una generació de joves nascuts durant o abans de la primera guerra (1988-1994), i sense un record clar d'haver-la patit, ha crescut amb l'esperança per ara negada de veure el seu país com una nació lliure i reconeguda internacionalment

TEXT I FOTOS

Pedro Mansalva

E

l 2016 es compleixen els 25 anys de la caiguda del sistema soviètic. Precisament a Stepanakert, capital de la llavors regió autònoma de Nagorno-Karabakh dins de la República Socialista Soviètica (RSS) de l'Azerbaidjan, va ser on es va iniciar el procés d'ensorra-

ment d'una estructura pluriestatal que duia anys malalta. Va comportar l'inici de la fi de la Unió Soviètica. El febrer del 1988 els armenis van encapçalar manifestacions en què reclamaven la reparació de la injusta parcel·lació territorial del 1921 i a la vegada la inclusió de la regió de Nagorno-Karabakh, de majoria armènia, sota la jurisdicció de la RSS d'Armènia. Aquests fets van encendre la guspira d'un conflicte latent des de feia dècades.

La lluita per la independència de Nagorno-Karabakh, també coneguda com a República d'Artsakh, es va allargar fins a l'alto el foc del 12 de maig del 1994 i va cobrar-se la vida de més de 30.000 persones, a més d'obligar un milió de desplaçats a deixar casa seva i engrossir les llistes de refugiats per conflicte bèl·lic. L'enfrontament amb grans recursos armamentístics va donar pas a una fase de xocs esporàdics en la línia de contacte, amb un peatge d'unes 3.500 persones mortes de tots dos bàndols per franc tiradors, batusses i actes de sabotatge des del 1994 fins a l'abril del 2016. Tot el món ignorava el que passava en aquesta menuda república d'11.458 km² i amb prou feines 150.000 habitants. L'alto el foc només va suposar oblit, el conflicte es va mantenir arraconat en un vell congelador soviètic i sense resolució, com també va succeir en el cas dels seus homòlegs a Transnístria, Abkhàzia o Ossètia del Sud.

L'abril del 2016, després d'anys d'amenaçes, acusacions mútues i de preparar-se per al pitjor amb un fort rearmament, es va desencadenar el que molts karabakhians feia temps que esperaven, i durant quatre dies l'Azerbaidjan i Armènia van reiniciar les hostilitats amb una alta intensitat. Malgrat la disminució de la tensió dels últims mesos i l'inici de converses entre els dos països, encara avui en dia continua l'amenaça desafiant d'un conflicte a gran escala.

La percepció de 10 joves karabakhians ens acosta a una generació que mai ha conegut personalment un azerbaidjanès, al contrari del que va succeir amb la generació dels seus pares i avis. El contacte més directe amb aquest veí invisible ha sigut a través de les xarxes socials. Durant aquests anys d'impàs hi ha hagut algunes iniciatives de la societat civil per acostar les dues societats i entendre aquest veí present d'esperit però absent de cos i pel qual se senten amenaçats cada dia. Després de la represa del conflicte els que abans es mostraven més optimistes ara creuen que un acostament entre els dos pobles ja resulta impossible.

10 joves, 10 imatges i 10 textos que desgranen el costat més personal d'una generació que reclama viure en pau. ●

ALIONA MELKUMIAN

Any i lloc de naixement 11 de juny del 1985, Taixkent **Estudis** Direcció d'empreses **Professió** Guia turística

Em dic Aliona Melkumian. Vaig créixer a l'Uzbekistan, però quan vaig arribar a Xuixí vaig entendre que la meva ànima pertany a aquest indret, aquí hi estic en pau, aquí és on vull crear.

A la nostra escola d'art vaig impartir classes de punt, vaig treballar a la fàbrica de catifes i vaig servir tres anys a les forces armades d'Artsakh.

El que puc dir és que la guerra no té sentit. En estat de pau aconseguim grans assoliments. Ara em dedico al turisme, perquè vull que la gent conegui el meu país, entenguin els meus valors i sàpiguen per què lluito per aquesta terra.

Ja he dit que la guerra no té sentit. Espero que les meves rutes turístiques tinguin èxit. I per això necessito que hi hagi pau.

ANÍ ABRAHAMIAN

Any i lloc de naixement 18 de febrer del 1993, Erevan **Estudis** Filologia anglesa i alemanya **Professió** Mestre de dansa

Em dic Aní Abrahamian. Tinc dues carreres, com a ballarina i com a especialista en llengües estrangeres. Somio a tenir la meva pròpia escola de dansa a la meva pàtria, Stepanakert. El meu futur el veig aquí, a Stepanakert. I fins i tot la guerra de quatre dies no ha pogut influir negativament en els meus plans de futur en aquesta ciutat.

AREVIK TSATRIAN

Any i lloc de naixement 11 de febrer del 1991, Stepanakert **Estudis** Turisme **Professió** Departament de producció de la fàbrica de catifes de Stepanakert

Em dic Arevik i tinc 25 anys. Quan vaig néixer va començar la guerra. Bombardejaven la nostra ciutat des de tot arreu. Vivíem al taller mig soterrat del meu avi. La meua mare explica que quan bombardejaven la ciutat jo m'agafava a ella amb força, com si em volgués amagar. Després de la signatura de l'alto el foc, a poc a poc vaig començar a entendre tot l'horror de la nostra generació. Em vaig adonar que els meus companys de classe no tenien pare, perquè havia mort durant la guerra.

Ja sóc una persona madura, però la guerra no acaba mai. No hi ha la sensació que la situació s'estabilitzi, vivim sobre un polvorí. En qualsevol moment pot esclatar.

Quan el 2 d'abril em vaig assabentar que havia començat la guerra no em va sorprendre. El més horrible va ser pensar que havia tornat a començar. I, de sobte, els morts, els civils, els nois joves, els nostres soldats, que ens estaven defensant amb la seva vida. I no havien tingut temps de viure-la. Els esperaven a casa els seus pares, les seves estimades xicotes. I quin horror, és horrible pensar que també poden morir els meus germans i la meua família. Per què en aquest món meravellós ha de morir gent? No em queda res més que viure i continuar estimant el meu món i la meua pàtria. En el futur m'agradaria treballar d'agent turístic. M'agradaria ensenyar a tothom que ho vulgui com és la meua terra, Artsakh, com me l'estimo, la veig i la sento.

ARTAK GRIGORIAN

Any i lloc de naixement 14 de maig del 1991, Stepanakert

Estudis Economista

Professió Director de projectes turístics del ministeri d'Economia

Em dic Artak. Vaig néixer i vaig créixer a Artsakh (ja fa 25 anys). Treballo al ministeri d'Economia com a director de projectes turístics. El meu objectiu és tenir la meua pròpia casa d'hostes al centre de Stepanakert, on tota la meua família podria treballar rebent convidats de diferents països. Malgrat que els tràgics esdeveniments de principis d'abril han canviat moltes coses en els nostres cors i ànimes, el meu objectiu es manté inalterable.

DAVID KAGRAMANIAN

Any i lloc de naixement 13 de març del 1991,

Stepanakert

Estudis Batxillerat

Professió Actor de teatre i fotògraf

El meu nom és David Kagramanian. Vaig néixer en un país en què des de petits ens inculquen l'amor per la nostra pàtria, la nostra aigua i la nostra terra, i cal que estiguem preparats per aconseguir la pau de la nostra mare pàtria amb el sacrifici de la nostra vida.

Aquesta terra, Artsakh, és el germà petit d'Armènia, un país del qual diuen que va sorgir la vida humana. Potser aquest és el motiu pel qual durant segles molts pobles han volgut conquerir aquesta terra sagrada. I durant tots aquests segles la sang armènia s'ha forjat en guerres.

Ara tinc 25 anys. He estat de guàrdia vigilant la frontera de la meva pàtria i estic preparat per complir amb el destí que se m'ha assignat: defensar la meva terra sagrada.

Oblidem-nos per un minut de la paraula *enemic*, del costat bo i dolent, i preguntem-nos: què és la guerra? No hi ha res de bo en la guerra, aquesta paraula per si mateixa ja és una tragèdia. Les llàgrimes de les mares no distingeixen nacionalitats.

Sobre els meus somnis diré que la meva professió és actor i fotògraf, i somio el dia en què les meves fotografies només reflectiran pau i amor.

HARUTIUN HARUTIUNIAN

Any i lloc de naixement 19 de juliol del 1993,
Stepanakert

Estudis Matemàtiques i programació

Professió Programador informàtic

Sóc en Harutiun Harutiunian.
Sóc estudiant de programació.
M'agraden les assignatures de ciències, particularment la física. Treballo com a programador *freelance* i dissenyador d'efectes visuals. M'agradaria molt que la ciència tingués més importància en la vida dels humans i que es desenvolupés molt més el pensament crític. Al meu entendre la ciència pot ajudar a superar tots els problemes, com ara la guerra, les malalties, la gana, etc.

LILITH AVANESIAN

Any i lloc de naixement 16 de setembre del 1995, Stepanakert

Estudis Música a l'Escola Saiat Novà

Professió Cantant

Em dic Lilith Avanesian i vaig néixer a la ciutat de Stepanakert el 1995. Des dels nou anys em dedico a la música. La música és per a mi la forma d'expressar el meu món interior. Amb gran pena, al meu país, que tant ha patit, sovint la música queda ensordida pel so aclaparador de les armes pesants, però la música inspira esperança i crec que algun dia sonarà més alta, amb més força... i la meva terra, coberta de sang, finalment respirarà amb tranquil·litat. Res podrà aturar-me, perquè estimo la meva pàtria.

IURI POGHOSIAN

Any i lloc de naixement 18 d'octubre del 1987, Bakú (Azerbaidjan)

Estudis Economista

Professió Especialista en crèdits de l'Armbusinessbank

La guerra de quatre dies que va durar del 2 al 5 d'abril una altra vegada va demostrar a tothom que el poble armeni és el més unit del món. Durant la meva vida he patit ja dues guerres i amb tota seguretat puc dir que l'esperit del soldat armeni romandrà inalterable i marcial. Cadascú de nosaltres està preparat per donar la seva vida per la pàtria, perquè els nostres fills visquin en un país en pau. Tinc grans somnis i aquesta guerra no serà cap obstacle per aconseguir-los. Crec que comparteixo l'opinió de tot el poble armeni sobre la idea que Artsakh va ser, és i sempre serà una fortalesa inexpugnable gràcies a les capacitats úniques dels nostres valents soldats. Jo consagro tots els meus somnis a Artsakh i estic convençut que els materialitzaré deixant-hi fins al meu últim alè.

SEROB MAMUNTS, SATENIK HAYRIYAN, HAIK MAMUNTS

Any i lloc de naixement 31 de març del 1990, 30 de maig del 1990, 19 de desembre del 2014, Mardakert i Stepanakert

Estudis Serob llicenciat en belles arts, **Satenik** història de l'art, **Haik** en projecte **Professió Serob** ceramista, **Satenik** dissenyadora i historiadora d'art

La guerra és dolenta. Ningú que es consideri persona té dret a privar de vida una altra persona, robar la infantesa a les criatures, fer fora de casa seva la gent gran...

Ens resulta molt difícil descriure amb paraules els sentiments que vam sentir durant els primers dies de guerra, el bàrbar comportament que hi

havia contra la població civil...

Durant aquells dies del mes d'abril va morir un nen en una escola: no hi ha res que pugui ser més tràgic.

Desitgem un món en pau a tots els infants de la Terra. Que el que Déu ens va regalar, ningú gosi ni tingui el desig de prendre'ns.

NAIRUHÍ HARUTIUNIAN

Any i lloc de naixement 19 de juliol del 1993, Stepanakert

Estudis Turisme

Professió Agent de viatges

Em dic Nairuhí Harutiunian. Treballo en una de les agències turístiques de Stepanakert. El meu somni és viatjar pel món, encara que només siguin alguns països. Espero que després de cada viatge pugui tornar al meu país lliure i independent. I també espero que mai més es torni a repetir una situació com la que vam viure en la guerra de quatre dies, i que tampoc es produeixi la pèrdua de tants joves. El meu cor pateix per cadascun d'ells, sobretot pels que acaben de començar una vida independent.

Antic arxiu Joan-Josep Tharrats.

TROBADA A CADAQUÉS. Diverses fotografies donen testimoni de la relació dels tres artistes. A dalt, Duchamp, Man Ray i Tharrats a Cadaqués el 1963. A la dreta, Dalí, Gala i Man Ray a Cadaqués el 1933. A sota, Duchamp i la seva dona Tenny a la Caula del riu Muga (salt d'aigua que el va inspirar per a l'*Étant donnés*) el 1965. A baix a la dreta, Dalí i Duchamp a Cadaqués el 1958.

Man Ray / Fundació Gala-Salvador Dalí, Figueres.

Denise Brown Hare / Archives Marcel Duchamp, París.

Robert Descharnes / Arxiu Fotogràfic Pere Vehí, Cadaqués.

DUCHAMP

ESCAC A L'ART

Una exposició al Museu de Cadaqués recupera la relació personal i artística entre Marcel Duchamp, Salvador Dalí i Man Ray a partir dels estius que passaven tots tres al poble empordanès

TEXT

Catalina Serra

ARADIU MENCE

11

La seva vida a Cadaqués és molt diferent de la que fa a París o Nova York? “Em mantinc a l'ombra. És meravellós. Tothom, per contra, pren el sol”. Si se'm permet, aquesta frase banal de la llarga conversa que va tenir Marcel Duchamp amb el periodista Pierre Cabanne, publicada el 1967, sembla com un resum de la filosofia vital de l'artista més misteriós i fascinant del segle XX. Seria divertit veure les interpretacions que se'n poden fer si un s'aferra a l'hermenèutica que envolta totes i cadascunes de les seves obres.

Duchamp es va mantenir a l'ombra a Cadaqués durant onze estius, del 1958 al 1968, l'any de la seva mort als 81 anys. En teoria no hi feia res. S'havia construït un tendal a la terrassa de l'àtic que tenia a Portdoguer, anava al bar Melitón a jugar a escacs gairebé cada tarda, passejava pel poble i els seus voltants, veia els amics, com Man Ray, que també hi llogava un apartament, o els més joves i devots, com Richard Hamilton o Dieter Roth. I, sense dir res a ningú, treballava en la que seria la seva última obra: *Étant donnés*. Resulta que, mentre gairebé tothom es pensava que Duchamp s'havia retirat de l'art feia dècades, ell continuava treballant, i a sobre no parava de fer o autoritzar rèpliques i edicions de la seva obra anterior. Els anys de Cadaqués, i una mica abans, van ser els del boom Duchamp.

Els joves artistes l'adoraven i l'interès per la seva obra va créixer amb la publicació de diverses monografies i la demanda d'exposicions sobre el seu treball. Ell, per dir-ho d'alguna manera, es va estovar una mica. Mai li havia interessat el mercat de l'art i la seva relació amb les obres era despreocupada. Moltes es van perdre, algunes les abandonava quan canviava de taller, afirmava que no havia guanyat mai gaires diners venent obres –era ambigu respecte als seus ingressos, però reconeixia que havia pogut viure bé, amb el mínim i aprofitant-se de l'entorn gairebé sempre de gent (i de dones) benestant que el rodejava– i es considerava un *respirateur*, algú que vivia i que treballava com menys millor. En els seus anys finals, però, diguem que es va deixar estimar més pels diners.

¿Podria ser influència de la proximitat de Dalí o, més ben dit, del seu entorn? Segons la historiadora i crítica Pilar Parcerisas, autora del llibre *Duchamp en España* i també de l'exposició *Dalí, Duchamp, Man Ray. Una partida d'escacs*, que es pot veure fins al 17 d'octubre al Museu de Cadaqués, Dalí no hi va tenir res a veure. Això, diu, va ser cosa d'alguns galeristes, sobretot de l'italià Arturo Schwarz, un

fervorós admirador de l'artista que el va convèncer per fer rèpliques dels seus *ready-made* i també va editar diversos gravats i llibres de l'artista.

Bona part d'aquestes edicions i rèpliques dels anys seixanta es poden veure a la interessant exposició del Museu de Cadaqués. Formaven part de la col·lecció del també italià Camillo d'Afflito, que a la seva galeria Vivita tenia part del fons Schwarz.

Pilar Parcerisas, que hi havia col·laborat en exposicions anteriors, gestiona ara aquesta col·lecció en col·laboració amb la vídua del galerista. El fons inclou també obres d'altres artistes, com Man Ray, el segon protagonista de l'exposició. El conjunt es completa amb obres procedents de la Fundació Gala-Dalí, préstecs d'altres col·leccions públiques i privades i també moltes fotografies i documents de veïns de Cadaqués.

Duchamp hi havia anat per primer cop el 1933, sembla que convidat per Dalí, que feia pocs anys s'havia instal·lat a Portlligat. L'amistat es va mantenir al llarg dels anys malgrat que els surrealistes oficials, capitanejats per Breton, havien expulsat el de Figueres i s'escandalitzaven cada vegada que Duchamp incloïa Dalí en les exposicions o projectes que feia.

•
La seva recuperació artística va coincidir amb els anys de Cadaqués
•

ELS ESCACS. Duchamp estava obsedit per aquest joc, que practicava molt a Cadaqués (a la fotografia, jugant amb el fill de Joan-Josep Tharrats al bar Melitón a principis dels anys 60) i ell s'identificava amb el cavall, tal com es pot veure a *Marcel Duchamp cast alive*, del 1967 (a l'esquerra), obra en què va utilitzar un motlle del seu rostre repenjat sobre un braç en la posició del jugador. A dalt, el joc d'escacs que va fer Dalí el 1964 per invitació de Duchamp en el qual va utilitzar els seus dits i el de Gala per a les peces. A baix, el tauler que va dissenyar Man Ray.

Resulta difícil d'entendre què els podia unir, perquè efectivament a Cadaqués Duchamp estava a l'ombra –la seva fama en el món de l'art encara era cosa de *connoisseurs* i al poble era només un estiuejant boig pels escacs– i Dalí, en canvi, estava sempre exposant-se al sol de la fama. Calvin Tomkins, el biògraf de Duchamp, explica que molta gent se sorprenia quan veia plegats Duchamp i Dalí perquè aquest últim parlava normal, sense l'histriònicisme de les seves aparicions públiques. “Era sempre així amb Duchamp, només es posava en el seu personatge quan hi havia càmeres al davant”, diu Parcerisas.

Tot i que el protagonista principal és Duchamp, Parcerisas ha volgut convidar altres artistes a l'exposició, que abans ja ha presentat a Múrcia i Xile. “Cadaqués canalitza molt l'amistat entre els tres artistes i, a més, es poden establir estètiques comunes –assenyala–. Vaig pensar que era com una partida d'escacs entre Dalí i Duchamp amb un *voyeur*, que és Man Ray. És l'intrús que ho mira tot”, diu. I que també ho fotografia. Sobretot la majoria de l'obra de Duchamp, de qui va ser sempre un amic còmplice des dels seus primers temps a París. Man Ray, de fet, ja hi era en aquell primer viatge del

•
«És una partida d'escacs entre Dalí i Duchamp amb Man Ray com a 'voyeur'»
•

1933 que va fer Duchamp a Cadaqués amb Mary Reynolds, una jove vídua col·leccionista americana amb qui l'artista va mantenir una relació al llarg de vint anys. Aquesta relació va estar interrompuda pel curt i obscur matrimoni de conveniència de l'artista amb Lydie Sarazin-Levassor, durant el qual Dalí va mostrar a Duchamp els escenaris del cap de Creus, unes excursions que van provocar, segons Parcerisas, la seva gelosia encesa per l'artista francès, ja que temia que Gala el volgués seduir.

Duchamp havia fet d'intermediari de l'encàrrec a Man Ray perquè fes les famoses fotografies dels edificis de Gaudí que il·lustrarien l'article de Dalí sobre l'arquitectura “comestible”, que va publicar a la revista *Minotaure* el 1933 i va ser una de les primeres reivindicacions de l'arquitecte català a l'exterior.

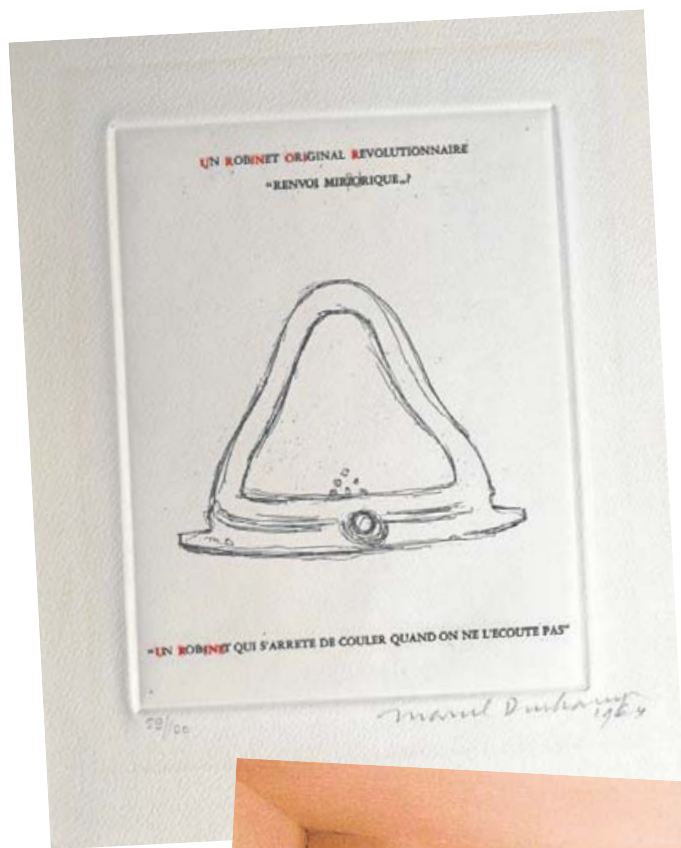
Duchamp i Man Ray estaven en contacte gairebé cada dia, però amb Dalí també s'anaven veient de tant en tant a París o Nova York. Fins i tot alguns mesos del 1940 van coincidir al poble d'Arcaishon, a l'Aquitània, fugint de la invasió alemanya de França. Allà, mentre Duchamp i Gala jugaven a escacs, Dalí els mirava o pintava. D'allà en va sortir el quadre *Dos trossos de pa expressant el*

sentiment de l'amor, en què apareix un peó símbol, diu Parcerisas, de Dalí, que tal vegada mantenia la seva gelosia tot i la gran adoració que sentia pel que ell anomenava “l'aristòcrata anarquista”.

L'art com una partida d'escacs

A l'exposició hi ha un apartat important dedicat als escacs, joc al qual Duchamp es va dedicar fins i tot semiprofessionalment a partir dels anys vint. Feia tot el possible per promocionar-los, raó per la qual va encarregar als seus amics artistes diversos jocs d'escacs per a una subhasta benèfica per a l'American Chess Federation, que es poden veure també al Museu de Cadaqués, entre moltes altres obres relacionades amb els escacs.

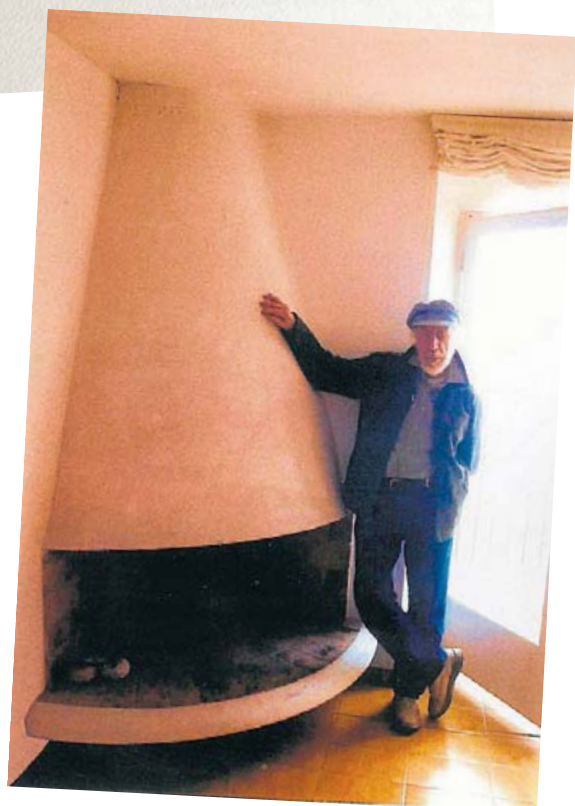
Ell, explica Parcerisas, es veia a si mateix com el cavall dels escacs, que avança amb moviments no lineals, i va fer moltíssimes referències al joc en els seus escrits i obres. “Fins i tot el famós *Nu baixant una escala* és en realitat una peça d'escacs, d'aquí el seu color marró”, diu Parcerisas. Duchamp explicava a Pierre Cabanne que potser sí que hi havia alguna relació entre la seva visió de l'art –antiretiniana i cerebral– i els escacs. “Als escacs hi ha, certament, coses extraordinàriament belles en l'àmbit del moviment, però no, en absolut, en l'àmbit visual. I en aquest cas el que és preciós és la imaginació del moviment. És una cosa que passa totalment a la matèria grisa”.

L'OBRA MÉS INFLUENT DEL SEGLE XX.

L'urinari de Duchamp, un *ready-made* del 1917, va suposar un abans i un després al món de l'art. El galerista Arturo Schwarz en va fer rèpliques i també edicions, com aquest aigüafort del 1964. Col·lecció C. d'Afflitto

L'HOMENATGE DE DALÍ. El 1974 Dalí va fer una sèrie de bronzes titulats *Dona nua pujant l'escala*, que eren un homenatge a Duchamp i al seu famós *Nu baixant una escala*, del 1912, que havia creat una forta polèmica al seu moment. Col·lecció particular

L'ÚLTIMA OBRA? Richard Hamilton, l'artista pioner del pop britànic que era amic, estudiós i admirador de Duchamp, es va fotografiar el 2007 davant la xemeneia que el francès havia dissenyat a la seva casa de Cadaqués.

Huc Malla

El moviment i la seva mecànica era el que li interessava i això és també el que, segons Parcerisas, marca el fil conductor de l'exposició i de la relació entre Duchamp, Man Ray i Dalí. El que els unia, diu, era aquesta voluntat de crear una màquina capaç de provocar un funcionament simbòlic, sigui amb el mètode paranoic-crític de Dalí, amb la fotografia utilitzada com a l'automatisme psíquic surrealista de Man Ray o amb la iconografia maquinista i distanciada de Duchamp. També, esclar, amb els seus *ready-made*, elements fabricats en sèrie que volia com més anodins millor i sense cap component emocional ni de bon gust que ell designava com a obres posant-los la firma.

L'abril de l'any vinent, precisament, se celebraran els 100 anys de *Fontaine*, l'obra més influent de l'art del segle XX, segons van establir fa deu anys uns cinc-cents experts, crítics i artistes reunits a Londres. És el seu famós urinari, el *ready-made* que va dinamitar per sempre més el mateix concepte d'art. L'urinari original no existeix. Va desaparèixer, no se sap ben bé com. En queden algunes fotografies i, *voilà!*, almenys una desena de rèpliques que volten pel món, algunes firmades i autenticades per l'artista gràcies a la insistència d'Arturo Schwarz, que va fer reconstruir artesanalment la peça industrial a partir d'una fotografia d'època.

"Duchamp i Dalí tenien una manera molt semblant de veure la història de l'art, no els interessava

gaire cosa posterior a la Revolució Francesa i els fascinaven els invents i enginyers de la cort de Lluís XIV", comenta Parcerisas, que recorda l'ús de la doble imatge, dels *rotoreliefs* i altres experiments òptics que van fascinar els tres artistes motiu de la mostra. El fil de confluències es va allargant, sempre amb el maquinisme com a fil conductor, i es lliga amb la relació personal. Donarà més de si perquè el 2017 hi haurà una exposició de Dalí i Duchamp a Florida i Londres.

La xemeneia, l'última obra

L'operació de reivindicació de Dalí dels últims anys està tenint efecte i Duchamp és, sens dubte, el company de viatge més prestigiós. Serà un fil que continuarà sent interessant, perquè cada cop més en un ampli cercle artístic Cadaqués s'està convertint no en el poble de Dalí, sinó en el lloc mític on Duchamp va fer les seves últimes obres. I és que allà, mentre la seva dona -Alexina, coneguda com a Tenny, que estava divorciada de Pierre Matisse, el galerista fill de Henri Matisse amb qui tenia tres fills- anava en barca i a banyar-se, Duchamp, que no sabia nedar segons el seu biògraf, es passava el dia a l'ombra o fent bricolatge al seu apartament.

Primer va tenir un pis a Portdoguer, un àtic amb vistes on va fer un enginyós tendal i també un tap per a la carxofa de la dutxa, que gotejava, i va acabar convertit en una medalla i un múltiple editat pel galerista Lanfranco Bombelli. Més tard, quan ja no podien pujar tantes escales, els Duchamp es van

mudar a una casa a sa Cueta, on va dissenyar una xemeneia anàglifa -un tema que ja li havia interessat anteriorment- de cantonada. La va construir el paleta i llavors alcalde del poble Emili Puignau. Encara hi és. Durant anys es pensava que havia desaparegut, però el 2007 es va localitzar. La seva propietària encara no s'ha recuperat de l'ensurt de tenir un Duchamp a casa seva. Tan tranquil·la que estava ella, i encara està. La seva filla, l'artista i poeta Marina Oroza, va explicar l'experiència en un deliciós article el 2008 i també la va fer servir al seu llibre de poemes *La chimenea de Duchamp* (Ardora). Després del rebombori inicial, i mal-

grat que ara aquesta exposició pugui tornar a obrir el debat sobre si és una obra o no, la xemeneia continua allà, com sempre, a l'ombra. L'única diferència és que la Marina l'ha encesa, finalment. I funciona. Escalfa. Com Duchamp. ●

La seva última obra és una xemeneia que encara és a la seva última casa a Cadaqués

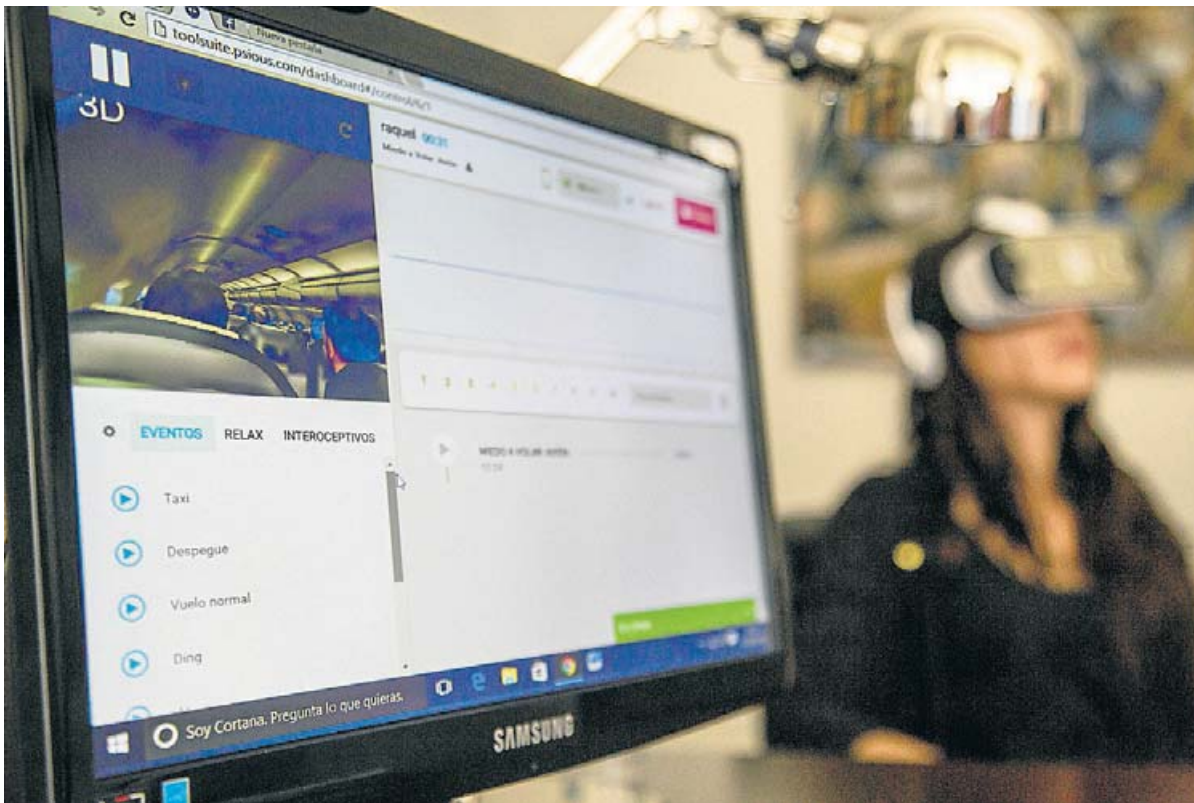
MONS COM EL NOSTRE

La realitat virtual s'estén a l'ensenyament, la psicologia o els museus. Els gegants tecnològics hi aposten amb dispositius barats i quotidians

TEXT

Nereida Carrillo

IMMERSIÓ. En psicologia, la utilització de la realitat virtual permet fer tractaments per combatre tot tipus de fòbies dels pacients, que ho reviu en un entorn controlat pel terapeuta. Ferran Forné. A la pàgina següent, una cova de realitat virtual que es fa servir en un curs d'infermeria i serveix perquè els estudiants entrin literalment dins del cos humà. Pere Tordera.

Al'altre costat del vidre tot s'ha ennegrit. El cotó de sucre gegantí que vagareja pel cel és ara una premonició de tempesta. L'avió s'enlaira enmig d'una esbrancada de llamps i trons. El senyal acústic apel·la a mantenir els cinturons cordats, mentre la fúria de la pluja sacseja l'escena... Aquest episodi podria ser ben real, però no ho és. És una història de realitat virtual que es pot viure amb l'eina amb què a l'Institut Barcelona Psicologia tracten les fòbies. La realitat virtual viu un moment dolç: s'estén a diferents camps, es popularitza. Els gurus asseguren que el 2016 és el seu any.

“La realitat virtual és enganyar el cervell perquè pensi que està en un món real”, afirma Pere Brunet, enginyer industrial i fundador del Centre de Realitat Virtual de Barcelona de la UPC. Per ensarronar bé el cervell no només cal un món molt similar al nostre, sinó també tenir la sensació que hi som a dins. Gegants com Facebook, Sony, Google i Samsung estan apostant per aquesta tecnologia. Ho fan amb ulleres per a PC o consola com les Oculus Rift –Zuckerberg va adquirir la companyia el 2014–, HTC Vive i PlayStation VR, però també amb dispositius per a *smartphone* com les Samsung Gear i les Google Cardboard, a un preu popular d'uns tres euros.

Per a Alicia Cañellas, pedagoga especialitzada en *e-learning*, amb la realitat virtual immersiva l'usuari “deixa de mirar per una finestra” per “submergir-se en escenaris tridimensionals”.

L'usuari és allà on tot passa. Així va ser per a Jordi Martí, que es tracta d'acrofòbia, la por als llocs elevats. “Sempre havia tingut respecte a les altures”, explica. El *kit* que l'empresa catalana Psious proporciona a més de mig miler de terapeutes arreu del món va servir per erosionar les pors del Jordi. Es col·loca uns auriculars, unes ulleres de realitat virtual, dos sensors als dits i es trasllada a l'ascensor d'un gratacel de Nova York. “La primera sensació és molt real”, indica. El soroll del vent, els clàxons dels cotxes i la percepció d'enfilarse cap al cel activen l'ansietat, que es manifesta amb “sudoració, increment de la freqüència cardíaca i una sensació d'incomoditat extrema”.

“El primer pas d'enfrontament a les teves pors el fas en un entorn segur”, assegura el Jordi. La psicòloga Marta Suárez, de l'Institut Barcelona Psicologia, explica que el tractament que fa de les fòbies comporta exposar el pacient a la situació angoixant, primer de manera imaginada i després real, i donar-li claus per superar-la. La realitat virtual li proporciona una alternativa a mig camí. “No puc controlar al 100% la fantasia del pacient”, explica Suárez. Amb la realitat virtual, pot graduar la situació –afegir o treure elements com trons a l'escena de l'avió– i ser més conscient de l'ansietat del pacient gràcies a la informació dels sensors. A més de tractar fòbies com la por a les agulles

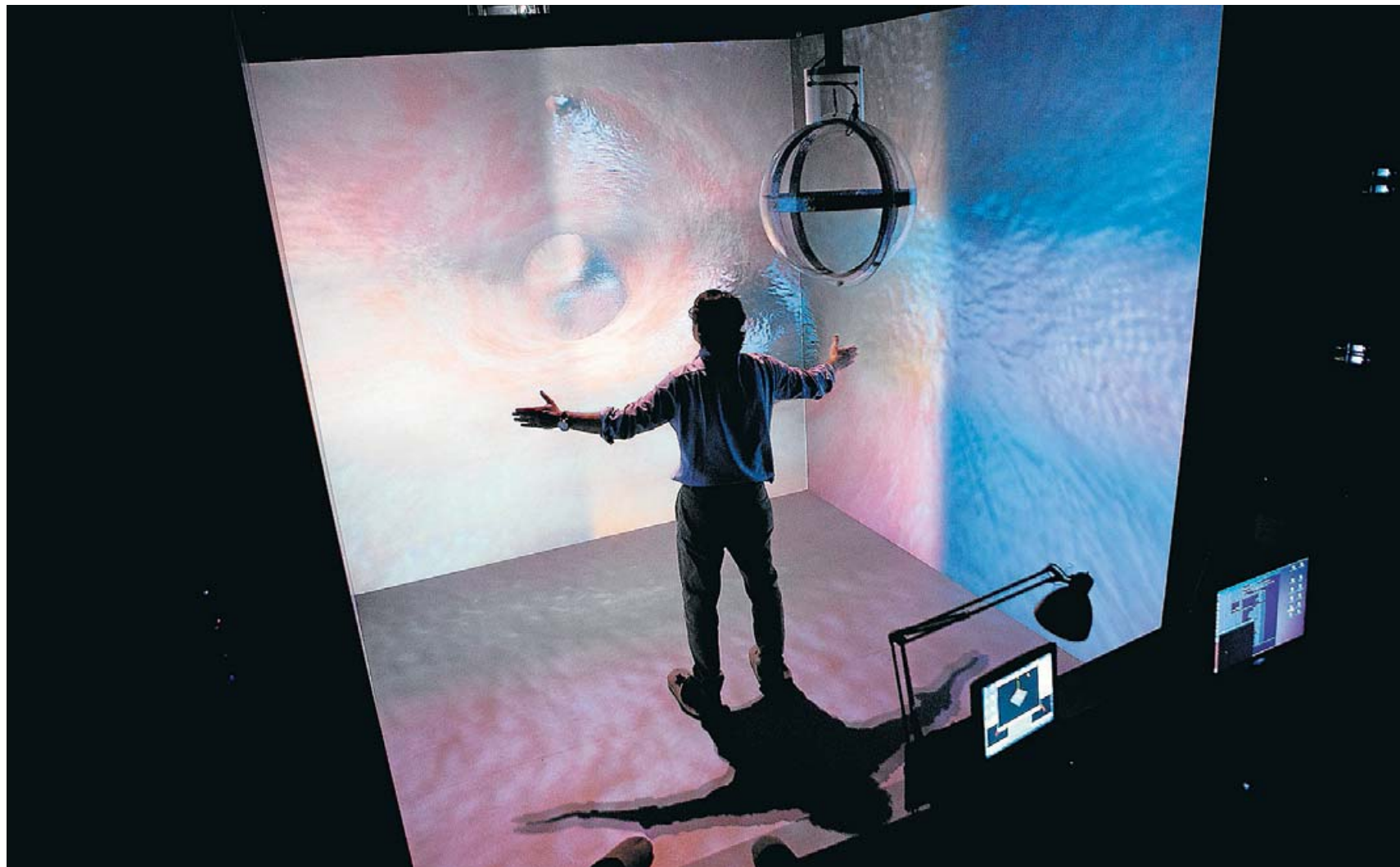
o a parlar en públic, el sistema de Psious també s'utilitza per tractar estrès posttraumàtic, entrenar esportistes o superar la por a pujar a un ascensor amb un desconegut després d'un abús sexual. Dani Roig, un dels fundadors de Psious, explica

•
*“Serveix
 per enganyar
 el cervell
 perquè pensi
 que està en
 un món real”*
 •

Aprendre en primera persona

Formen una teranyina irregular, un embull de canonades blaves, grogues i grises connectades a vaporitzadors i reescalfadors. Diferents persones vestides amb armilles grogues assenyalen on són les plaques solars amb què es produeix energia elèctrica durant el dia. Quan tot és penombra, expliquen, la planta continua funcionant gràcies a les calderes de biomassa forestal i agrícola. Estampes i explicacions com aquestes podrien sentir-se en una excursió a la central termosolar de les Borges Blanques. Però els alumnes d'ESO de l'Institut Josep Vallverdú no surten de l'aula per saber com funciona la termosolar. El que els hi transporta són unes ulleres Google Cardboard.

“Quan plantejes a l'alumne una cosa que no ha vist mai, la predisposició per escoltar i aprendre es multiplica per mil”, explica Francesc Solans, professor de tecnologia d'aquest institut i instigador de l'experiència, que ha sigut reconeguda aquest any pels Mobile Learning Awards del MWC. Solans aposta pel que anomena “aprenentatge immersiu”. Consisteix a viure els continguts en primera persona, en comptes de veure'ls en un paper o a la pissarra. Per això, en aquest institut lleidatà, els alumnes de batxillerat van visitar la termosolar, van produir imatges en 360° i van dissenyar una visita virtual per als companys d'ESO. Les instantànies i els vídeos immersius estan en auge, amb les càmeres de Ricoh, LG i Samsung. Mark Zuckerberg ja va avisar aquest any al MWC que Facebook caminarà cap als vídeos en 360°.

Els joves es posen les ulleres de Google Cardboard i es transporten a la teranyina de canonades. Solans explica que l'experiència els resulta fascinant. En volen més. Aquest docent anima els seus col·legues a “sortir de la seva zona de confort” i innovar a l'aula. Per a Cañellas, aquesta tecnologia permet un “aprenentatge memorable” i més efectiu. Hi coincideix Esther Insa, professora del Campus Docent Sant Joan de Déu. Cada any més de 150 alumnes de l'assignatura d'anatomia que imparteix al 1r curs del grau d'infermeria passen pel Centre de Realitat Virtual de la UPC per aprendre com funcionen els pulmons, el cor, el sistema digestiu o l'ull.

Muntanyes russes al cos

Hi ha dues instal·lacions on aprenen. En una, unes ulleres negres els donen el passaport a l'escena en 3D: es col·loquen al mig del cor i veuen com la sang viatja d'un lloc a l'altre. L'altra és el que s'anomena una cova de realitat virtual: hi entren i poden viatjar per un aneurisma com si es tractés d'una muntanya russa. Ajunten els braços i es precipiten pels vasos sanguinis cerebrals. “En el que és teòric –assenyala Insa–, l'estudiant assumeix un rol passiu. És el professor qui té el coneixement. Aquí el coneixement el creen ells”.

A més de l'ensenyament o l'àmbit sanitari, la realitat virtual ha colonitzat altres esferes. “S'aplica en molts camps, però per a cadascun és diferent”, explica Brunet. L'investigador de la UPC assenyala que els metges “estan interessats a tenir molta precisió”, volen “parlar entre ells” i “tocar i tenir la sensació que estan entrant en el teixit”. En canvi, afegeix, “els arquitectes

busquen poder interactuar amb el que encara no existeix”, i els museus, continguts adreçats a famílies i dispositius “molt robustos”. La realitat virtual també té recorregut en el màrqueting i, segons Brunet, la resolució de conflictes, en què pot erigir-se com una “màquina d'empatitzar”, perquè “cadascuna de les parts quedi immersa en la vida quotidiana dels altres”.

Abans de penetrar en tots aquests àmbits, la realitat virtual ja havia fet fortuna als videojocs i s'utilitzava per a l'entrenament militar i aeroespacial. Els fonaments d'aquesta tecnologia es van posar fa uns segles, amb la invenció de l'estereoscopi en la primera meitat del segle XIX o del sensorama al segle XX. Des de llavors, ha avançat força. Cañellas assenyala que el més rellevant és que ara “és accessible en costos per a qualsevol usuari, i es pot interactuar”.

Reptes pendents

Una espècie de bisturí tecnològic permet penetrar un dels forats fets al crani. La pantalla va mostrant la complexitat de venes del cervell. Un petit sotrac indica que s'ha penetrat el teixit i som al punt que volem operar. Podria ser l'estadi inicial d'una intervenció quirúrgica, però no ho és. Es tracta d'un sistema de realitat virtual dissenyat per la UPC. “Amb això, pots planificar operacions i entendre quin és el millor camí per entrar en una lesió”, explica el doctor Gerard Conesa, neurocirurgià de l'Hospital del Mar. L'eina reflecteix la comple-

xitat del cervell del pacient que el facultatiu no pot veure perquè “opera per un foradet”. Es fa servir per intervenir aneurismes, tumors o per cirurgies d'epilèpsia. “Com més complexa és la imatge, més entens que pot ser útil”, afegeix el cirurgià.

Conesa reconeix la potencialitat d'aquesta tecnologia en el camp de la salut, però apunta

que cal millorar els dispositius hàptics, és a dir, el tacte. La investigadora del Centre de Realitat Virtual Marta Fairén hi coincideix: “Han d'evolucionar bastant perquè siguin realistes”. I afegeix: “Enganyar el tacte és més complicat que enganyar la visió”. Brunet assenyala altres reptes pendents: “S'ha de millorar el camp de visió. Els humans mirem de reüll”. També apunta que cal polir les “latències”, el temps de resposta entre que l'usuari es mou i el sistema reacciona: “És fatal, perquè trenca la immersió,

però és molt complicat millorar-ho”.

Brunet explica que Ivan Sutherland, un dels pares d'aquesta disciplina, va vaticinar ja als anys 60 que la realitat virtual estava cridada a barrejar-se amb el món físic, a la manera de les ulleres de Google. “La realitat virtual tindrà èxit si no interfereix en la vida normal de la gent”, opina Fairén. Mentre es perfecciona el hardware, intenta estendre els seus tentacles a més camps. Els experts en demanen un consum crític i evitar la temptació d'abandonar el món que coneixem, incontrolable, per buscar una zona de confort en mons com el nostre. ●

•
“La realitat virtual tindrà èxit si no interfereix en la vida normal de la gent”
 •

RETRATISTES DE PEDRISSOS

Xavier
Theros

Montserrat Duran és arxivera i doctora en història de l'art. Quan era petita es desplaçava amb la família des de Sant Joan Despí per anar de botigues a Barcelona. Compraven la roba al desaparegut Can Vilardell del carrer Canuda i les sabates a la plaça de la Llana. Els seus avis tenien parada al veí mercat de Santa Caterina i sovint els anaven a visitar. D'adolescent va tornar-hi com a universitària, de llavors recorda les llibreries o els bars, els cinemes i la cafeteria del Publi, on esperava el tren per tornar a casa. Ella mateixa reconeix: "Barcelona ha sigut el meu punt de referència per a moltes coses". Havia quedat amb ella davant la cistelleria Siscart, un clàssic amb més de cent anys a la Creu Coberta. Però finalment hem optat per trobar-nos al Bauma del carrer de Llària, un bar dels anys cinquanta situat a la mateixa finca on vivia l'alcalde Porcioles, i que freqüentaven escriptors com Vila-Matas o Joan de Sagarra.

Amb la Montserrat comparteixo el gust per passejar fixant-me en detalls intrascendents. No obstant, ella, a més, fa fotos de tot el que veu, inicialment per a la pàgina *Badant Barcelona* de Facebook. Un dia, davant del bar Glacià de la plaça Reial, va adonar-se del pedrís, on encara hi figura la paraula "Restaurant" de quan era un menjador selecte. I aviat va entendre que els comerços antics estan plens de pedrissos amb personalitat: "Els locals canvien de propietaris i d'activitat, i també les seves decoracions. El que no acostuma a canviar és el pedrís. A part dels que estan retolats, m'interessa la forma, el desgast i els materials de què estan fets. Els pedrissos -afegeix- ens fan ser conscients de tot el temps que ha passat per l'entrada de moltes botigues".

Condicció democràtica

Li pregunto per què es va fixar en uns elements que ningú veu i em respon que l'accés a un negoci té una condició democràtica: "Hi passen per igual els clients, els propietaris i els empleats". M'explica que una de les seves troballes favorites va ser la llibreria Sant Jordi del carrer Ferran. Al pedrís, molt desgastat, hi posa "Novedades", perquè abans era una botiga de roba. Una altra, el venerable comerç d'instruments musicals New Phono, al carrer Ample des dels anys vint, que encara conserva el nom gravat a l'entrada. Fotografiar pedrissos la va portar a investigar sobre els locals i això s'ha traduït a Facebook en la pàgina *Pedrissos, graons i esglaons botiguers amb història*. En aquest nou projecte existeix

Montserrat Duran, arxivera i doctora en història de l'art, és la impulsora del projecte *Pedrissos, graons i esglaons botiguers amb història*. Laura Gómez

una voluntat més sistemàtica: retrat del pedrís i la façana de cada comerç escollit, acompanyat amb una fitxa en què consta el nom, l'any de fundació, l'adreça i l'autor de les fotografies. En la conversa surten llocs tan inesperats com la Bodega Josefa del carrer Saragossa, oberta des dels anys trenta. Les modes Arc Iris, a la plaça de la Trilla amb Gran de Gràcia. La cotilleria Singuerlin del carrer Aribau, o l'elegant aparador de Calçats Ponsà a la ronda Sant Antoni. Ha retratat l'accés a llocs com el Gran Hotel Central de la Via Laietana, amb el seu nom al pedrís de marbre. El cafè Reñé de Consell de Cent, on posa "Reñé" a l'entrada. O la desapareguda El Ingenio del carrer Rauric, on es llegia "Exposición".

La seva pàgina s'ha ampliat, ja no és ella sola: "Aquest és un joc obert a tothom, en què només es necessita una mica de criteri estètic". Fa cosa d'un any s'hi va afegir Sicoris Riba, juntes han començat a organitzar el material recollit i a fer-ne àlbums. Ara estan pensant a obrir un blog, ja que a Facebook costa molt consultar entrades antigues. Totes dues comparteixen l'empenyada de molts barcelonins per la desaparició del comerç tradicional. La Montserrat es queixa: "Moltes de les botigues que vaig fotografiar al principi ja no hi són, com Vinçon al Passeig de Gràcia i Emporium Musical a la Rambla. Retratar pedrissos és la meua manera d'inventariar tot aquest patrimoni i que no es perdi". ●

BUDA

ON ERA LA CASA DE SIDDHARTA?

TEXT

Ellen Barry

Dret a la vora d'una rasa d'un metre vuitanta de fondària, un arqueòleg del govern nepalès observa una renglera de forats circulars: noves proves, segons ell, que sota els nostres peus hi ha una ciutat de fusta i palla de fa 2.500 anys, el lloc on Buda va viure fins als 29 anys. L'arqueòleg comenta que imagina un futur en què, cada any, milers de pelegrins baixin de fileres d'autocars per veure les ruïnes de la ciutat nepalesa de Tilaurakot. "Mirem d'obligar-los a gastar diners aquí", explica.

A uns 27 km, al costat indi de la frontera, es pot copsar un entusiasme semblant. Allà, l'Índia convida els turistes a visitar un altre jaciment on assegura que hi ha les ruïnes de la casa on es va criar Buda. Quan se li pregunta per les ruïnes del Nepal, un arqueòleg indi comenta amb un to de menyspreu: "No cal ni plantejar la pregunta".

Aquesta pugna arqueològica sorgida en temps de l'Imperi Britànic segueix viva i irresolta des de fa més d'un segle i pràcticament no importa a ningú. Però s'acosten canvis a les tòrrides planes ataronjades que hi ha entre el Nepal i l'Índia. La història del budisme és un negoci cada cop més seriós. La Xina i l'Índia, dos colossos que maniobren per aconseguir el control de l'Àsia meridional, han identificat el budisme com una eina de poder tou. En una zona en què, al llarg dels segles, el budisme gairebé ha desaparegut, un reguitzell d'agents de primer ordre mundial inverteixen en infraestructures per donar cabuda a munions de pelegrins en el futur.

L'atractiu més destacat de l'Índia és Bodhi Gaya, el lloc on es creu que Buda va assolir la il·luminació. Per la seva banda, el Nepal, que cada vegada s'alinea més amb Pequín, reivindica amb zel la seva versió sobre el naixement i els primers anys de la vida de Buda.

"És sorprenent que encara avui dia, al segle XXI, 2.500 anys després del naixement de Buda, hi continuï havent una certa confusió", va afirmar el primer ministre nepalès, K.P. Sharma Oli, en un congrés budista subvencionat pel govern que es va celebrar a la primavera a Katmandú, el Nepal. Dels 385 delegats que van assistir al congrés, més

de 300 eren xinesos. N'hi havia nou de l'Índia. Quan Oli es va queixar que, des de fora, s'intenta usurpar l'estatus del Nepal com a terra de Buda, va quedar força clar a qui es referia. "Hi ha persones, unes quantes potser, que miren de generar una situació de confusió de manera deliberada", va declarar.

La tradició budista diu que Siddharta Gautama, Buda, es va criar al palau sumptuós del seu pare a la ciutat de Kapilavastu, curosament resguardat de qualsevol exposició al patiment humà. Quan Siddharta en va sortir als 29 anys, va topiar amb la visió dels ancians, els malalts i els morts, una experiència que el va commoure tan poderosament que

va abandonar el palau del seu pare l'endemà mateix per dedicar-se a la vida ascètica.

Fins a l'època de l'Imperi Britànic, es van dedicar pocs esforços a esbrinar on havien succeït aquests fets. Una intensa revifada de la fe hindú s'havia estès per les planes, i havia extingit gairebé tots els vestigis de la religió que hi havia nascut. Però aleshores van arribar els indòlegs euro-

peus armats amb les úniques míseres proves de què es disposava: els relats dels monjos xinesos que recorrien el camí de Buda als segles V i VII dC. Quan els britànics es van retirar, dues excavacions situades en dos llocs diferents havien cantat victòria. També havia sorgit la frontera moderna entre l'Índia i el

•
L'objectiu és atreure el turisme budista, cada cop més nombrós
•

L'Índia i el Nepal mantenen una disputada i confusa cursa arqueològica per trobar el suposat lloc exacte on podria haver-hi el palau del pare del creador del budisme

The New York Times

Nepal, i les dues reivindicacions, basades en proves fragmentàries i inflamades pel nacionalisme, es van intensificar i van donar peu a una rivalitat aspra.

“Immersos en la foscor més absoluta, els estudiosos van llançar-se a localitzar Kapilavastu sense saber cap on anar”, va escriure K.M. Srivastava, de l'organisme de recerca arqueològica de l'Índia, a les memòries de la seva expedició a la ciutat índia de Piprahwa. Srivastava relata amb un to un pèl agre que les seves descobertes van fer enrabiard molt “un grup particular d'estudiosos” que “obtenien plaer de lliurar-se a l'ús del llenguatge més antiparlamentari per qüestionar la identitat de Kapilavastu”.

Almenys a l'Índia, el consens al voltant de la seva hipòtesi s'ha mantingut. Els operadors turístics promocionen Piprahwa com “el lloc on Buda va passar la seva infantesa enfrontant-se al problema aclaparador i intrigant de l'existència humana”. Aquesta primavera, el ministre de Cultura de l'Índia hi va obrir un museu on s'exhibeixen proves, majoritàriament en forma d'inscripcions en segells antics, que suposadament demostren que la casa on es va criar veritablement Buda és allà.

A l'altra banda de la frontera, a Tilaurakot, un equip nepalès i britànic subvencionat per la Unesco ha tirat endavant amb la seva pròpia hipòtesi: que una expedició de finals de la dècada del 1960 organitzada a l'Índia va deixar d'excavar abans d'hora. La cap d'aquella expedició índia, Debala Mitra, va descobrir vestigis d'una enorme ciutat construïda amb maó, però va considerar que no podia ser Kapilavastu perquè s'havia construït centenars d'anys després de la vida de Buda. L'any passat un equip subvencionat per la Unesco va obrir-se pas entre les estructures de totxo que havia trobat Mitra i va descobrir una segona fortificació amb muralles d'argila.

L'equip va continuar excavant. Els seus treballs es van alentir sobre manera: examinaven el terreny a la recerca de depressions cilíndriques a terra, proves que sota la fortificació d'argila hi havia hagut els pals d'una tanca de fusta. Potser, després de tant de temps, la fusta s'havia descompost i havia deixat una carcassa de terra. I la van trobar, a 1,8 metres sota terra. L'anàlisi al laboratori de les restes de terra endurecida de l'interior

dels forats va revelar que dataven del segle VI aC. Per tant, van ser coetànies de Buda.

A finals d'abril una calor abrasadora s'havia instal·lat a les planes. Els treballadors feien servir carretons per tornar a omplir les rases i tancar l'excavació durant l'estació càlida. Hi van erigir plaques on deia: “Siddharta hauria viatjat per aquesta carretera cap a la porta de l'est abans de renunciar a la seva vida de príncep”. També hi van construir una passarel·la de fusta perquè els pelegrins que es postressin no quedessin plens de fang.

Es feia una mica difícil imaginar-se aquell indret ple de gent: el bosc era buit, excepte per la presència d'un vailet que s'entretenia llançant pedres. Tanmateix, Ram Bahadur Kunwar, del

departament d'Arqueologia nepalès, es passejava pel jaciment del complex central emmurallat i expressava grans expectatives. “Encara és un misteri, perquè no l'hem obert –deia–. Ara bé, em fa l'efecte que, quan ho fem, aquesta estructura explicarà la història de Kapilavastu”.

No està sol en el seu engrescament. El Banc Asiàtic de Desenvolupament està ajudant a finançar unes obres de millora de 54 milions de dòlars a l'aeroport internacional de prop de la ciutat nepalesa de Lumbini, on va néixer Buda. El 2030, un cop acabades les obres, 6 milions de passatgers a l'any faran ús de les instal·lacions. Lumbini és a

uns 25 km de Tilaurakot.

Segons sembla, s'espera que molts d'aquests visitants arribin des de la Xina, on es viu un ressorgiment de la fe budista: els guies turístics comencen a aprendre mandarí, els nous hotels contracten xefs xinesos i les administracions locals tenen previst col·locar una estàtua del pelegrí budista xinès del segle IX el diari de viatge del qual va fixar el lloc de naixement de Buda. Una tarda no gaire llunyana, una colla de dones de Chengdu tornen a pujar a un avió després de meditar durant cinc minuts sota les branques d'un arbre prop del lloc on va néixer Buda.

Sunanda Sakyaputra, un monjo budista que havia viatjat fins a Tilaurakot per meditar, afirma que els vestigis del palau en runa, un lloc on Buda “no era feliç”, li inspiren una percepció profunda de la futilitat del patiment humà. Preguntat per les ruïnes de la ciutat que hi ha a l'Índia, deixa anar: “Això està malament, molt malament. Tot, l'Índia es pensa que tot és seu. Per què?” ●

•
*La pugna
entre els dos
països ja hi
era en temps
de l'Imperi
Britànic*
•

31 DE JULIOL | 2016

QUAN MALLORCA ERA HOLLYWOOD

Als anys cinquanta la presència d'actors com Errol Flynn i Ava Gardner va donar el tret de sortida a l'arribada de la 'jet set' a l'illa

TEXT

Antoni Janer Torrens

M

allorca va fer el seu bateig mediàtic de la mà d'Errol Flynn, el Robin Hood més conegut de tots i un dels grans mites sexuals de Hollywood. Amb 41 anys, el 1950 va desembarcar a l'illa per casualitat acompanyat de la seva tercera esposa, l'actriu Patrice Wymore. La parella s'acabava de casar a Montecarlo, la ciutat de moda del moment,

on les estrelles del setè art passaven les vacances i feien ostentació del seu glamur.

Aleshores, a bord del veler *Zaca*, els nuvis van posar rumb cap a Gibraltar per passar una boja lluna de mel. Un temporal, però, els va obligar a fer una aturada d'emergència al port de Pollença, al nord-est d'una Mallorca preturística que començava a sortir de l'ostracisme del franquisme. Corpresos davant tanta bellesa, no van dubtar a vorejar la majestuosa serra de Tramuntana amb l'objectiu d'atracar a Palma. Amb tot, a Ciutat els van dir que no s'hi podien quedar. Flynn estava a la llista negra perquè el 1938 havia participat en el bàndol republicà durant la Guerra Civil Espanyola. Tanmateix, l'actor d'origen australià va moure fils i finalment va poder estar-se uns quants dies més

en aquell indret del món que el 1912 Santiago Rusiñol havia batejat com l'Illa de la Calma. En reprendre el viatge, va prometre que hi tornaria.

La promesa es va complir al cap de cinc anys. A Hollywood, Flynn vivia les seves hores més baixes al servei de la Warner, per a qui havia fet les seves pel·lícules més famoses com a icona del cine d'aventures. Arruïnat, va decidir ser un esperit lliure per poder interpretar el paper de la seva vida en aigües de la Mediterrània al costat de la seva dona, Wymore. La parella no va dubtar a refugiar-se a l'illa que ja els tenia el cor robat. En un primer moment es van instal·lar en diversos hotels, i després van passar a llogar una casa anomenada Es Molí, en una de les zones noves de Palma, Illetes. Un dia, veient que quasi ningú no el

FLYNN I KELLY A l'esquerra, Errol Flynn fotografiat uns anys abans de la seva primera arribada a Mallorca amb el seu vaixell *Zaca*, el 1950. A la dreta, Grace Kelly i Rainer de Mònaco a l'Hotel Formentor durant la seva lluna de mel el 1956. Getty

reconeixia, el rutilant galant de Hollywood va cridar un periodista per informar-lo de la seva estada en aquelles latituds.

A Mallorca Flynn va continuar sent fidel a una màxima que va recollir a les seves memòries: "Si posseeixo alguna cosa de geni, és el geni de saber viure". Una de les seves passions va ser la cinegètica. A son Serra de Marina va ser molt recordada l'exitosa jornada de caça que va protagonitzar amb uns quants amics seus americans. La notícia de la presència del "Robín de los Bosques", tal com era conegut, va córrer com la pólvora. Aquell dia l'actor va convidar a sopar pollastre a l'ast els seus guies mallorquins.

Però on Flynn es va fer veure més va ser en les nits de Palma. Van ser sonades les seves gateres als bars de la plaça Gomila. Tanmateix, on es desfava més era en el seu veler *Zaca*, que tenia atracat al club nàutic de la capital balear. Es contava que tocava el piano amb el penis en les seves festes privades. Al cap d'uns anys l'estrella de Hollywood, cansat de si mateix, va voler canviar Mallorca per Jamaica. No s'hi va arribar a instal·lar, però, perquè el 1959 un infart fulminant va acabar amb la seva vida a Vancouver. Victima dels excessos, moria amb només 50 anys. Avui l'illa que va donar a conèixer els famosos el recorda amb una plaça a Illetes, allà on es va forjar la fama de *bon vivant*.

Ava Gardner

El 1955 Flynn havia coincidit a Mallorca amb una altra celebritat del cel·luloide, Ava Gardner, que havia desembarcat a l'illa per visitar Robert Graves. L'escriptor britànic vivia a Deià, un poble penjat dalt de la serra de Tramuntana. Hi havia

arribat per primera vegada el 1929, persuadit per les paraules de la seva amiga, la poeta nord-americana Gertrude Stein: "Si pots suportar-ho, Mallorca és el paradís".

L'autor de *Jo, Claudi* va plasmar les anècdotes de la diva nord-americana a l'illa en el llibre *Un brindis per a Ava Gardner* (1958). L'actriu cercava un respir a la seva agitada vida social de Madrid, on aleshores havia iniciat una relació sentimental amb el torero Luis Miguel Dominguín. La notícia de la seva presència també va revolucionar Mallorca. A l'avió ja s'havia hagut de tancar al lavabo per evitar ser assetjada pels passatgers que la van reconèixer.

La protagonista de *Mogambo* també va quedar meravellada amb l'illa, que no es va cansar de visitar en altres ocasions. "Deià -va escriure- em va causar un plaer tan increïble... que res en la meua vida s'hi pot comparar". Sempre que podia, la que va ser la Madonna d'aquella època exhibia la seva fama de dona desimbolta. L'estiu del 1961 va acudir a la festa d'aniversari de Graves a Deià amb altres *celebrities* com Gina Lollobrigida. Allà es va enamorar d'un guàrdia civil, a qui va convidar a ballar. El benemèrit, però, va contestar: "Estic de servei, senyora". De res va servir la insistència d'ella per dur-lo al seu iot, que tenia atracat a sa Foradada. L'anècdota va ser recollida pels diaris locals amb titulars prou patriòtics: "*Guardia Civil dice que no a Ava Gardner porque la disciplina está ante todo*".

Cinquanta-cinc anys després, el que seria conegut com a "caporal Gardner" encara riu quan recorda aquella mítica trobada.

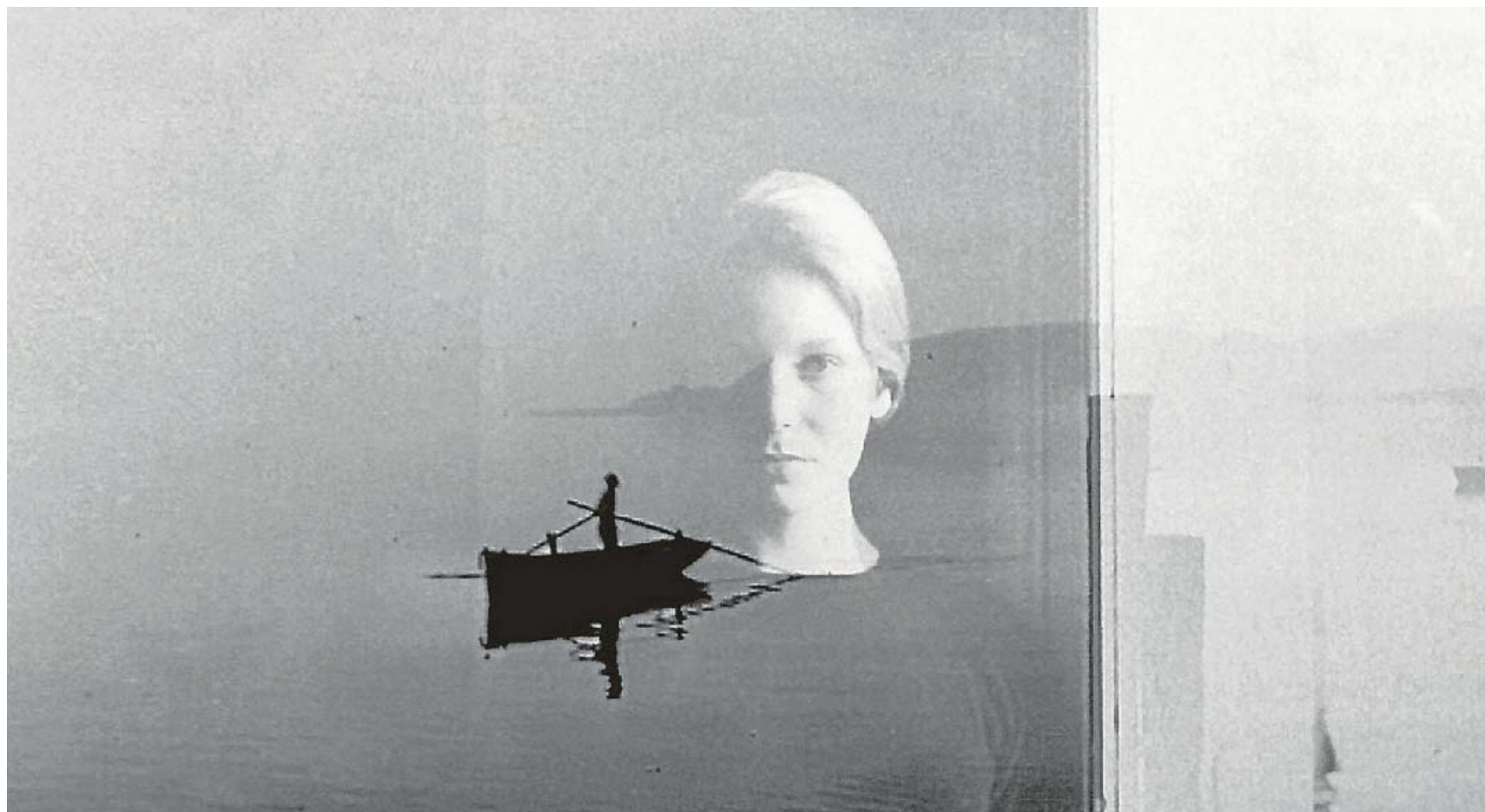
Galetes Quely amb glamur

Hi hauria altres *celebrities* de Hollywood que recararien a Mallorca, atrets per les paraules d'elogi d'Errol Flynn i Ava Gardner. És el cas d'Orson Welles, Gary Cooper, Kirk Douglas, Tyrone Power, Audrey Hepburn, Mary Pickford (la primera "núvia d'Amèrica", estrella del cinema mut dels anys 20), Joan Fontaine, els actors que van interpretar Tarzán (Johnny Weissmüller i Lex Barker) o Charles Chaplin.

Molts d'aquests famosos s'allotjaven a l'Hotel Formentor (Pollença), que va acabar substituint Montecarlo com a far del glamur de la Mediterrània. Fins i tot els mateixos prínceps de Mònaco, Rainier i l'exactriu de Hollywood Grace Kelly, hi van voler passar dues setmanes durant la seva lluna de mel l'abril del 1956. Es van hostatjar a l'habitació 322, batejada des d'aleshores com la Grace Kelly Suite. A principis dels anys seixanta van repetir la vista en

companyia de la parella amiga formada pel magnat grec Aristotelis Onassis i la cantant d'òpera Maria Callas. La princesa monegasca acabaria sent una musa per a Mallorca. Un empresari local, impressionat per la seva bellesa, va anomenar Quely unes galetes salades fetes a Inca que avui s'han convertit en tota una marca d'identitat de l'illa. ●

●
"Si posseeixo alguna cosa de geni, és el geni de saber viure", deia l'actor
●

POTSER ÉS CERT que qualsevol pintor es pinta a ell mateix, sempre, com de vegades s'ha dit. De la mateixa manera, quan mirem el món, en cert sentit, ens descobrim a nosaltres mateixos. [Fotograma del film *La jetée* (1962) de Chris Marker]

HISTÒRIA D'UNA OBSESSIÓ

Xavier
Antich

31 DE JULIOL | 2016

En un dels seus llibres més demolidors, *Mestres antics*, l'escriptor Thomas Bernhard explica la història de Reger, “una intel·ligència aguda i insubornable”, un musicòleg que ha estat anant cada dia, durant trenta-sis anys, dia sí dia no, a la sala Bordone del Kunsthistorisches Museum de Viena. I sempre al mateix banc, des d'on contempla *L'home de la barba blanca* de Tintoretto. A Reger no li agraden els museus, ni tampoc l'art, que sempre ha trobat fals, mentider i, per això, repulsiu. I encara li agraden menys els historiadors de l'art, a qui considera autèntics anihiladors de l'art, per la seva -diu- xerrameca. I, tanmateix, encara que considera que “totes les pintures són esplèndides, però ni una sola és perfecta”, dia sí dia no es planta al davant del seu Tintoretto.

Reger ho va saber des del primer dia, quan s'hi va asseure al davant, oblidant tota la resta de quadres. “La veritat és que tots aquests així anomenats mestres antics són fracassats, sense excepció estaven tots condemnats al fracàs, i l'observador pot contemplar aquest fracàs en cada detall dels seus treballs, en cada pinzellada”. Reger està convençut que tots aquests grans mestres sempre van pintar, només, algun detall dels seus quadres de manera genial, però no pas

un quadre sencer de manera genial, mai. Però *L'home de la barba blanca*, pensa, no: “Ha resistit més de trenta anys la meua intel·ligència i el meu sentiment”. I per això el considera el més preciós que s'exposa al Kunsthistorisches Museum. No li agrada Tintoretto, però sí aquesta pintura: “Des de fa més de trenta anys, miro aquest quadre i encara puc seguir mirant-lo, no hauria pogut mirar cap altre quadre més de trenta anys”.

Per què, com a Reger, algunes obres ens fascinen fins a l'extrem d'arrapar-se als nostres ulls i no deixar-nos? Què hi veiem, de vegades, en algunes coses que, des d'aleshores, no podem deixar de mirar-les? Qui no ha sentit, ni que només sigui un cop a la vida, al davant d'una obra, un calfred, una tremolor, el cabell eriçat, la pell de gallina? Què ens passa, quan això ens ha passat? Què té, allò que ens ho provoca? Reger ens recorda que no estimem l'art, sinó algunes obres que ens trastornen. Que no estimem el cinema o la literatura o la música, sinó alguns films i llibres i composicions després del coneixement admirat dels quals ja no som els mateixos. Ens recorda, també, que l'autèntica experiència de l'art no hi entén de coses generals, sinó del

caràcter irrepitible del que és individual.

“L'art en conjunt no és, al capdavall, cap altra cosa que un art de supervivència”: l'intent, diu Reger, “de fer front a aquest món i les seves contrarietats”. L'important de l'art desborda l'art. “Tots aquests quadres són expressió de l'absolut desvaliment de l'home per arreglar-se-les amb si mateix i amb tot el que l'envolta durant la seva vida”. Per això, “per molts que siguin els grans enginys i els mestres antics que hem pres per companyia, no substitueixen ningú; al final ens deixen sols”.

Potser és que, quan contemplem una obra d'art, en el fons, més que mirar una obra d'art, en realitat, ens hi estem mirant, o descobrint!, a nosaltres mateixos. Per això, només podem veure l'obra d'art si arribem a ser capaços de reconèixer-nos-hi. I el mateix, en cert sentit, deu passar

amb la vida. Creiem que podem mirar el món com si fos una cosa diferent de nosaltres, com si n'estiguéssim separats i la vida passés pel davant dels nostres ulls. I, tanmateix, una part important del que som ja està desplegada, com una teranyina de la qual no ens en podem desfer, entre les coses i els altres que ens envolten. ●

L'autèntica experiència de l'art no entén de coses generals, sinó del caràcter irrepitible del que és individual

AL CIRC FERNANDO: EL MESTRE DE CERIMONIES (1887-1888). De Henri de Toulouse-Lautrec. Joseph Winterbotham Collection, Chicago, Estats Units.

LÚDICAMENT IRREAL, TRÀGICAMENT EFÍMER

Rafael
Argullol

Gairebé tots recordem escenes de circ malgrat les grans transformacions dels espectacles a les últimes èpoques. Crec que el que concentra l'atenció d'un nen és que el circ conté de cop i en un espai reduït un conjunt de meravelles que no procedeixen del món adult ni de cap edat concreta. Les criatures del circ no tenen edat: no són criatures de la infantesa però tampoc, afortunadament per als nens, de l'edat adulta. Els pares o els educadors no recomanen ser com el personatge del circ i això fa que aquests personatges siguin singularment atractius. No has de ser com ells. Els acróbates no tenen edat, les ballarines no tenen edat, els pallassos no tenen edat. No són recomanables, són fascinants.

A la seva edat d'or, a finals del segle XIX i començaments del XX, el circ va atraure les mirades de multitud d'artistes, des de Degas fins a Picasso. M'agraden particularment les obres que Henri de Toulouse-Lautrec va dedicar al circ. De fet, crec que no ha existit cap altre artista que tingués la capacitat de Toulouse-Lautrec per captar l'essència del circ. En aquest sentit, el circ representava un espectacle simètric, amb la seva carismàtica irrealitat, al que es proposava als reductes de la sensualitat festiva com el Moulin Rouge.

Sembla que en una de les parets d'aquest local estava penjat el quadre de Toulouse-Lautrec *Al circ Fernando: el mestre de cerimònies*. És un oli de considerables proporcions que aconsegueix el mateix efecte vertiginós que els cartells amb ballarines de cancan. En els dos casos el món és lúdicament irreal, tràgicament efímer. I aquesta doble qualitat ningú l'ha captada millor que Henri de Toulouse-Lautrec. ●

Si perds la feina
~~continuarem al~~
~~teu costat~~

 R 200
AÑOS

pots garantir el
pagament de les
factures d'energia i
serveis fins a 1.200€*.

La vida és imprevisible, mai no saps quan et pots quedar sense feina, tenir un accident o viure una situació inestable. Sabem que no és agradable parlar d'això, i també que en aquests casos tu ets el primer. Això ho tenim claríssim. Per això, Gas Natural Fenosa t'ofereix, per tan sols 1,99 €/mes, una assegurança que garanteix el pagament de les teves factures.

Perquè allò important no és el que dius, sinó el que fas.

*Consulta condicions del nostre Servei de Protecció de Factures a www.gasnaturalfenosa.cat

gasNatural
fenosa

Fet i dit